

**Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка**

Факультет іноземної та слов'янської філології

Кафедра російської мови, зарубіжної літератури та методики їх викладання

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету іноземної
та слов'янської філології
**ФАКУЛЬТЕТ
ІНОЗЕМНОЇ ТА
СЛОВ'ЯНСЬКОЇ
ФІЛОЛОГІЇ**
28 серпня 2020 р. А. М. Коваленко

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ ПРАКТИКИ**

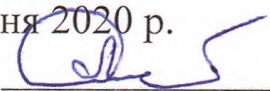
галузь знань: 01 Освіта/ Педагогіка

спеціальність: 014 Середня освіта. Мова і література (російська)

освітня програма: Середня освіта (Російська мова та зарубіжна література)

Погоджено науково-методичною комісією
факультету іноземної та слов'янської філології
28 серпня 2020 р.

Голова

Семенов О. М., доктор пед. наук, професор

Розробники програми:

Пахненко І. І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри російської мови, зарубіжної літератури та методики їх викладання

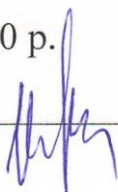
Телетова С. Г., кандидат філологічних наук, доцент кафедри російської мови, зарубіжної літератури та методики їх викладання

Робоча програма практики розглянута і схвалена на засіданні кафедри російської мови, зарубіжної літератури та методики їх викладання

Протокол № 1 від 28 серпня 2020 р.

Завідувач кафедри

доцент

Іванова І. Б., канд. пед. наук,

ВСТУП

Соціолінгвістична практика є важливою складовою практичної підготовки здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньо-професійною програмою Середня освіта (Російська мова та зарубіжна література).

Соціолінгвістична практика, що має велике науково-практичне значення, є, з одного боку, продовженням навчального процесу в польових умовах, а з іншого – покликана зіграти значну роль у накопиченні цінних відомостей про соціолінгвальну ситуацію в певному регіоні, тому чи іншому населеному пункті, допомогти студентам усвідомити зв'язок між мовою і соціальними умовами її функціонування.

Програма побудована так, щоб зробити соціолінгвістичну практику цілеспрямованою і такою, яка виховує у студентів як наукові інтереси, так і формує комунікативні та дослідницькі навички. Виконання завдань під час практики активізує діяльність студентів, розширює кругозір, підвищує їх ініціативу.

Практика проводиться на III курсі в VI семестрі. Загальний обсяг практики – 6 кредитів (180 годин).

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою практики є формування соціолінгвістичних знань, умінь та навичок, закріплення програмного матеріалу з сучасної російської літературної мови, актуалізація знань фонетичних, орфоепічних, лексичних, морфологічних норм, формування умінь виявляти відхилення від нормативного мовлення у процесі міжмовної російсько-української комунікації та з'ясовувати їх причини.

Завданнями соціолінгвістичної практики є:

- формування у студентів системи понять соціолінгвістики;
- ознайомлення з історією становлення й розвитку соціолінгвістики як наукового напрямку;
- ознайомлення із сучасними проблемами соціолінгвістики;
- опанування системи методів і прийомів соціолінгвістичних досліджень;
- формування у студентів умінь виявляти особливості функціонування російської мови в умовах російсько-українського білінгвізму;
- формування у студентів уміння спілкуватися з різними віковими й соціальними групами;
- формування інтересу до науково-дослідницької діяльності.

Соціолінгвістична практика спрямована на формування визначених освітньою програмою **компетентностей**.

Загальні компетентності.

ЗК 3. Знання предметної області та розуміння засад професійної діяльності.

ЗК 4. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями протягом життя, систематично вдосконалювати професійні навички та вміння, свідомо контролювати динаміку особистісного зростання.

ЗК 5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 6. Здатність до усної та письмової комунікації засобами державної, російської та іноземної мови.

ЗК 7. Уміння організовувати власну діяльність, визначати стратегію й тактику дій, планувати свій час та ефективно управляти ним.

ЗК 8. Здатність працювати в команді та автономно, здійснювати якісну міжсуб'єкту взаємодію, спрямовану на виконання своїх професійних обов'язків, уникати конфліктів, уміти їх долати.

ЗК 9. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 10. Навички використання інформаційно-комунікаційних технологій для виконання завдань у сфері професійної діяльності.

ЗК 11. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу з метою виявлення проблем, вироблення відповідної аргументації для їх розв'язання.

ЗК 14. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів), дотримуватись етичних принципів, ustalених норм поведінки, професійної етики, принципів академічної доброчесності.

Фахові компетентності.

ФК 1. Здатність демонструвати та використовувати в професійній діяльності концептуальні наукові та практичні знання з педагогіки, психології, філософії, історії та культури, а також філологічних дисциплін та методики їх викладання.

ФК 6. Здатність використовувати в професійній діяльності системні знання з теорії та історії російської мови, орієнтуватися в особливостях лінгвістичних концепцій, критично оцінювати їх.

ФК 7. Здатність вільно й гнучко використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової та міжособистісної комунікації, здійснювати вибір ефективних комунікативних стратегій і тактик.

ФК 8. Усвідомлення засад і технологій створення текстів різних жанрів і стилів державною, російською та іноземною мовами, здатність реферувати й анотувати різноманітні тексти.

ФК 12. Здатність здійснювати різні типи лінгвістичного та літературознавчого аналізу, систематизувати, інтерпретувати й зіставляти мовні та літературні явища й факти, використовуючи різні методи дослідження.

ФК 13. Здатність вільно оперувати спеціальною (педагогічною, лінгвістичною, літературознавчою тощо) термінологією для розв'язання професійних завдань.

Програмні результати навчальної практики

<p>Знання</p>	<p>ПРЗ 5. Знати концептуальні основи фундаментальних дисциплін (педагогіка, психологія, вступ до мовознавства, вступ до літературознавства, сучасна російська літературна мова, зарубіжна література, російська література) як теоретичної бази освітньої та дослідницької діяльності.</p> <p>ПРЗ 7. Знати й розуміти систему мови, що вивчається, її історію, сучасний стан і тенденції розвитку, споріднені зв'язки та типологічні співвідношення з іншими мовами.</p> <p>ПРЗ 8. Знати норми сучасної російської літературної мови, особливості функціонування мовних одиниць у різних типах дискурсу, особливості використання мовних засобів у різних сферах комунікації.</p> <p>ПРЗ 9. Знати види та методи лінгвістичного та літературознавчого аналізу.</p> <p>ПРЗ 12. Знати елементи теоретичного й експериментального дослідження в професійній сфері та методи їх реалізації.</p>	<p>– знати особливості різних форм існування російської мови (просторозмовної мови, суржику, соціальних та територіальних діалектів тощо);</p> <p>– знати систему базових соціолінгвістичних понять;</p> <p>– усвідомлювати мету й сутність соціолінгвістичних досліджень;</p> <p>– знати історію становлення й розвитку соціолінгвістики як наукового напрямку;</p> <p>– орієнтуватися в сучасних проблемах соціолінгвістичних досліджень;</p> <p>– знати норми сучасної російської літературної мови (фонетичні, орфоепічні, лексичні, граматичні) та типи їх порушень у процесі міжмовної російсько-української комунікації;</p> <p>– знати методи й прийоми соціолінгвістичних досліджень;</p> <p>– знати етапи проведення соціолінгвістичних досліджень та методик на кожному етапі.</p>
<p>Уміння</p>	<p>ПРУ 1. Уміти оперувати базовими категоріями та поняттями спеціальних дисциплін.</p> <p>ПРУ 4. Уміти аналізувати мову в історичному та сучасному контексті,</p>	<p>– уміти оперувати основними поняттями соціолінгвістики;</p> <p>– уміти здійснювати аналіз зібраного мовного матеріалу з урахуванням визначених</p>

	<p>використовуючи основні лінгвістичні поняття і терміни, характеризувати її соціальні різновиди, описувати соціолінгвальну ситуацію, орієнтуватися в дискусійних питаннях мовознавства.</p> <p>ПРУ 5. Володіти різними методами та прийомами аналізу мовних одиниць, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.</p> <p>ПРУ 6. Використовувати мову в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування для розв'язання комунікативних завдань у суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя.</p> <p>ПРУ 7. Створювати тексти професійного змісту державною та російською мовами, перекладати тексти зі спеціальності з мови, що вивчається, на рідну і навпаки, а також редагувати тексти.</p> <p>ПРУ 10. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової</p>	<p>критеріїв;</p> <ul style="list-style-type: none"> – уміти описувати соціолінгвальну ситуацію регіону; – уміти скласти мовний портрет жителя певного регіону; – уміти використовувати методи й прийоми соціолінгвістичних досліджень (спостереження, різноманітні види опитувань, анкетування, тестування тощо); – уміти скласти тексти анкет, питальників для проведення дослідження; – уміти використовувати мову для організації спілкування з різними (за віком, професією, національністю тощо) інформантами для вирішення завдань соціолінгвістичної практики; – уміти оформлювати результати виконання соціолінгвістичних завдань в описовій формі, у вигляді таблиць, графіків, діаграм; – уміти писати звіт про соціолінгвістичну практику з аналізом результатів діяльності; – уміти оформлювати щоденник соціолінгвістичної практики; – уміти опрацьовувати навчальні, наукові, методичні джерела з соціолінгвістики; – уміти фіксувати усне
--	--	---

	<p>літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.</p> <p>ПРУ 11. Використовувати інформаційні й комунікаційні технології для вирішення складних спеціалізованих завдань і проблем професійної діяльності.</p> <p>ПРУ 12. Уміти планувати та здійснювати дослідження лінгвістичного, літературознавчого та методичного характеру з елементами наукового пошуку з дотриманням вимог академічної доброчесності.</p>	<p>мовлення респондентів, аналізувати його в контексті завдань соціолінгвістичної практики;</p> <p>– уміти здійснювати паспортизацію матеріалу та складати картотеку в друкованому та електронному варіанті;</p> <p>– уміти створювати презентації матеріалів на підсумковій конференції з використанням інформаційних технологій;</p> <p>– уміти здійснювати запис усного мовлення респондентів у цифровому форматі;</p> <p>– уміти планувати та здійснювати елементи дослідження соціолінгвістичного характеру з дотриманням основних правил та вимог академічної доброчесності.</p>
<p>Комунікація</p>	<p>ПРК 2. Здатність вільно спілкуватися з професійних питань державною, російською та іноземною мовами усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної комунікації.</p> <p>ПРК 6. Здатність вибудовувати комунікативну взаємодію на засадах рівноправності, взаємоповаги, толерантності, доброзичливості й співробітництва, долати комунікативні бар'єри й ускладнення.</p>	<p>– бути здатним вільно спілкуватись з інформантами, організовувати ефективну комунікацію з ними;</p> <p>– бути здатним організовувати співпрацю з керівником практики;</p> <p>– уміти вибудовувати комунікативну взаємодію з представниками різних соціальних груп та колективами мовців;</p> <p>– уміти долати комунікативні бар'єри в процесі організації соціолінгвістичних досліджень.</p>

Автономія і відповідальність	ПРА 1. Здатність застосовувати знання та навички самостійно та відповідально, приймати рішення, нести відповідальність за результати власної професійної діяльності.	– здатність творчо застосовувати знання, отримані з фахових предметів, для вирішення завдань соціолінгвістичної практики.
------------------------------	---	---

ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ ПРАКТИКИ

Предмет і завдання соціолінгвістики як наукового напрямку. Система соціолінгвістичних понять. Історія становлення і розвитку соціолінгвістики, сучасні проблеми даної науки. Система методів і прийомів соціолінгвістичних досліджень.

Актуалізація знань з сучасної російської літературної мови, зокрема її норм: фонетичних, орфоепічних, лексичних, морфологічних, синтаксичних.

Повторення правил фонетичної транскрипції.

Повторення матеріалу про білінгвізм: сутність, типи, причини.

Розділ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ЛОКАЛЬНОЇ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ. СКЛАДАННЯ МОВНОГО ПОРТРЕТА ОСОБИСТОСТІ

Дослідження соціолінгвістичного аспекту українсько-російського білінгвізму. З'ясування об'єктивної картини функціонування російської/української мови в регіоні:

- опис мовної ситуації населених пунктів Сумщини. Опитування респондентів проводиться шляхом анкетування (зразок анкети – додаток № 1);
- складання мовного портрета сумчанина (або жителя іншого міста Сумщини) (зразок анкети – додаток № 2).

Розділ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОСІЙСЬКОГО РОЗМОВНОГО ДИСКУРСУ В УМОВАХ БЛИЗЬКОСПОРІДНЕНОГО БІЛІНГВІЗМУ

Спостереження за російським розмовним мовленням населення у визначеному регіоні/районі Сумщини в умовах українсько-російського білінгвізму. Лінгвістичний аналіз усного мовлення здійснюється з точки зору соціальних особливостей мовця (стать, вік, професійна, корпоративна

належність, освіта, ступінь урбанізації тощо). З метою вивчення особливостей функціонування російської мови в умовах білінгвізму студент повинен зробити записи усного мовлення мешканців Сумщини різних соціолінгвальних груп. Ці записи дають можливість дослідити фонетичні, орфоепічні, лексичні та граматичні особливості мовлення респондентів, прояви інтерференції, вікову, соціолектну й професійну специфіку мовлення мешканців того чи іншого населеного пункту, а також варіювання в мовленні окремих груп інформантів.

Оформлення записаних матеріалів здійснюється у вигляді карток (зразки оформлення карток – додаток № 3).

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИКИ

Соціолінгвістична практика складається з трьох етапів: підготовчого, основного (безпосередньо проведення практики), підсумкового.

1. Підготовчий етап.

На початку практики проводиться настановча конференція, де студенти знайомляться з метою практики, конкретними завданнями, які мають виконати практиканти, етапами проведення соціолінгвістичного дослідження, правами та обов'язками практиканта, наголошується на дотриманні режиму праці, на потребі чіткого оформлення виконаних завдань і вчасній подачі документації, яку повинні здати студенти після закінчення практики.

Після цього проводяться навчальні заняття/консультації, де студенти набувають знання про предмет і завдання соціолінгвістики як наукового напрямку, базові соціолінгвістичні поняття, знайомляться з історією становлення й розвитку соціолінгвістики, сучасними проблемами даної науки, опановують систему методів і прийомів соціолінгвістичних досліджень. Студенти самостійно вивчають наукову, навчальну, методичну літературу, складають глосарій основних соціолінгвістичних термінів (40–50 термінів), пишуть анотації статей соціолінгвістичної тематики, опублікованих за останні 5 років (4–5 статей).

На цьому ж етапі актуалізуються знання студентів із сучасної російської літературної мови, зокрема її норм: фонетичних, орфоепічних, лексичних, морфологічних, синтаксичних, повторюються правила фонетичної транскрипції, закріплюється теоретичний матеріал про сутність, типи і причини білінгвізму.

2. Основний етап.

Студенти виконують соціолінгвістичне дослідження відповідно до завдань, які були оголошені на настановчій конференції. Спочатку практиканти складають індивідуальний план роботи на період практики, знайомляться з формою та змістом анкет для проведення опитування респондентів, зразками оформлення картотеки. Керівник соціолінгвістичної практики надає рекомендації щодо обробки та систематизації отриманих результатів.

Відповідно до розділу 2 програми практики студенти здійснюють анкетування з метою з'ясування локальної мовної ситуації та складання мовного портрету жителя того чи іншого регіону. Анкети можуть мати друкований вигляд або здійснюватися через Google-форми. Анкетування рекомендується проводити в особистій бесіді з респондентом способом інтерв'ювання. Практикант повинен уміти пояснити сутність питання й відповіді, яка передбачається. Результати анкетування узагальнюються у вигляді таблиці, форму якої практикант розробляє самостійно. Студент повинен опитати 40–50 інформантів, серед яких мають бути представники різних вікових категорій для з'ясування об'єктивної мовної картини.

При реалізації завдань розділу 3 програми практики студенти записують невимуслене розмовне усне мовлення людей різних вікових і соціальних груп (монологи, діалоги), фрагменти слововживань у несучільних текстах. При записі мовлення студент повинен фіксувати випадки відхилень від нормативного мовлення, пов'язаних з двомовністю інформантів, зокрема із процесом інтерференції. Записані матеріали необхідно оформити письмово у вигляді карток, в яких зазначається зафіксований текст, паспортизація інформанта та коментарі щодо типу порушення норми сучасної російської літературної мови. Студент повинен зібрати 150–200 карток. Зібрані картки аналізуються, систематизуються, і на основі цього робляться висновки.

Під час практики передбачено ведення студентом щоденника (встановленого зразка), в якому висвітлюються всі етапи роботи та форми контролю. Щоденник додається до звіту з соціолінгвістичної практики.

3. Підсумковий етап.

Після завершення практики проводиться підсумкова конференція, якій передуює усна здача матеріалів практики. Студенти захищають звіт про свою роботу під час соціолінгвістичної практики, підтверджують його необхідними документами, попередньо перевіреними й оціненими керівником практики. На конференції керівник підбиває підсумки та оголошує оцінки студентам.

Матеріали, отримані студентами під час практики, можуть бути використані для підготовки доповідей на студентських науково-практичних конференціях різних рівнів, а також при написанні курсової (а в подальшому і магістерської) роботи, наукових статей.

ФОРМИ І МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль за ходом проходження практики здійснюється її керівником, який перевіряє дотримання практикантами трудової навчальної дисципліни, виконання програми та окремих завдань практики.

Під час проходження практики студент періодично консультується з керівником практики, який контролює якість зібраних матеріалів і надає рекомендації щодо правильності виконання проміжних завдань практики. Керівник перевіряє глосарій соціолінгвістичних термінів, складені анотації до статей, зібраний у польових умовах соціолінгвістичний матеріал та якість

його систематизації й аналізу. На заключному етапі керівник практики перевіряє звітну документацію студентів.

Протягом практики керівник систематично контролює ведення студентом щоденника, в якому відбивається діяльність студента на всіх етапах практики та форми контролю. Щоденник додається до звіту з соціолінгвістичної практики.

Формою підсумкового контролю є диференційований залік, якому передуює захист звіту з практики.

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ТА ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Після завершення соціолінгвістичної практики здобувач вищої освіти подає керівникові таку документацію:

- 1) глосарій соціолінгвістичних термінів;
- 2) письмові анотації наукових джерел соціолінгвістичної проблематики;
- 3) заповнені респондентами анкети та результати їх обробки;
- 4) картки із записами розмовного мовлення та їх аналіз;
- 5) щоденник соціолінгвістичної практики, заповнений студентом власноруч за встановленим зразком;
- 6) звіт із соціолінгвістичної практики.

Усі матеріали, окрім щоденника практики, подаються на кафедру в роздрукованому та електронному варіантах. Щоденник подається у паперовому вигляді, заповнений згідно з вимогами.

Підсумки підбиваються на конференції за результатами практики.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Слід пам'ятати про основні правила побудови анкет: логічна послідовність, відсутність дуже складних питань, відповідність формулювання питань освітньому рівню та віку опитуваних, закриті питання повинні передбачати усі можливі варіанти відповідей, загальна кількість питань має бути не дуже великою.

2. Анкетування може проводитися трьома способами:

- індивідуальне заповнення анкети респондентом у присутності дослідника;
- групове заповнення у присутності дослідника;
- самостійне заповнення анкет опитуваними без присутності дослідника.

3. При складанні анкети студент може використовувати орієнтовний зразок, що міститься у додатках до програми практики.

4. Для збирання власне мовного матеріалу варто добирати таких інформантів:

- окрема вікова категорія:
 - а) учні шкіл – 13–17 років (школа, клас);
 - б) студенти закладів вищої освіти – 17–22 роки (заклад вищої освіти, спеціальність, курс);
 - в) люди до 40 років;
 - г) люди 41–50 років;
 - д) люди 51–60 років;
 - е) особи пенсійного віку;
- особи певної професії та/або роду діяльності (вказати якої).

5. Об'єктами дослідження можуть бути школи, вищі навчальні заклади, різні установи, культурно-освітні заклади тощо. При цьому треба пам'ятати, що перевага надається колективам, яким притаманна сталість складу.

6. Якщо використовується друкований варіант анкети, то анкета додається до звіту, а якщо проводиться онлайн-опитування, то потрібно надати посилання на онлайн-ресурс.

7. Аналіз зібраних анкет може бути представлений в описовій формі, у вигляді таблиць, графіків, діаграм тощо.

8. Запис усного мовлення можна здійснити за допомогою цифрового диктофона або телефона з функцією «Диктофон». Під час записування потрібно зберігати достатню відстань від мікрофона до респондента. Пристрій бажано увімкнути непомітно. Слід уникати додаткових зовнішніх шумів у приміщенні та/або на вулиці.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Шкала ECTS	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
А	Студент виконав програму практики в повному обсязі, при цьому творчо застосовував та удосконалював отримані з фахових дисциплін знання; правильно використовував методи збирання й дослідження соціолінгвістичного матеріалу, філологічно якісно розшифрував його; зібраний практикантом матеріал є достовірним; звітну документацію оформив відповідно до вимог та подав її в установленний термін; сумлінно зафіксував усі етапи проходження практики у своєму щоденнику; відповів на всі питання під час захисту звіту з практики.
В	Студент виконав програму практики в повному обсязі, при цьому удосконалював отримані з фахових дисциплін знання, але зазнавав труднощів у реалізації творчого підходу до вирішення професійних практичних завдань; правильно використовував методи збирання й дослідження соціолінгвістичного матеріалу, проте розшифрував його з поодинокими недоліками; зібраний

	практикантом матеріал є достовірним; звітну документацію оформив відповідно до вимог та подав її в установлений термін; у щоденнику зафіксовано зміст роботи протягом усього періоду практики; під час захисту звіту з практики на окремі питання дав неповні відповіді.
С	Студент виконав програму практики в повному обсязі, але зазнавав труднощів у реалізації творчого підходу до вирішення професійних практичних завдань та у вдосконаленні отриманих з фахових дисциплін знань; у цілому правильно використовував методи збирання й дослідження соціолінгвістичного фактажу, проте розшифрував матеріал із помилками; зібраний практикантом матеріал є достовірним; звітну документацію оформив відповідно до вимог та подав її в установлений термін; у щоденнику зафіксовано зміст роботи протягом усього періоду практики; під час захисту звіту з практики на значну кількість питань відповів неповно.
Д	Студент виконав програму практики не в повному обсязі, зазнавав труднощів у реалізації творчого підходу до вирішення професійних практичних завдань та у вдосконаленні отриманих з фахових дисциплін знань; не завжди правильно використовував методи збирання й дослідження соціолінгвістичного матеріалу, розшифрував його із значною кількістю помилок; у щоденнику зафіксовано зміст роботи протягом усього періоду практики, але деякі розділи щоденника заповнені частково; в оформленні звітної документації наявні недоліки, але подана вона в установлений термін; під час захисту звіту з практики на більшість питань дав неповні відповіді.
Е	Студент виконав програму соціолінгвістичної практики не в повному обсязі, при виконанні завдань практики припустився суттєвих помилок; продемонстрував недостатньо сформовані вміння користуватися методами збирання й дослідження соціолінгвістичного матеріалу; звітна документація подана в установлений термін, але не відповідає частині вимог до її оформлення; у щоденнику зафіксовані не всі етапи та види робіт; під час захисту звіту з практики студент не відповів на більшість питань.
FX	Студент не виконав більшості завдань практики, у нього не сформовані вміння здійснювати необхідні види діяльності; не продемонстрував вміння користуватися методами збирання й дослідження соціолінгвістичного матеріалу, звітна документація оформлена з помилками; щоденник практики відсутній; під час захисту звіту з практики студент відповів лише на окремі питання.
F	Студент не виконав завдань практики, не подав необхідної документації.

Розподіл балів

Оцінка за соціолінгвістичну практику включає декілька складових: зібраний матеріал (глосарій, анотації статей, заповнені анкети та результати їх аналізу, складена картотека) – 50 балів, опис спостережень над російським розмовним мовленням – 20 балів, усна здача матеріалів практики (наявність щоденника, захист звіту) – 30 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	задовільно
60 – 63	E	
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Антошкіна Л. І., Красовська Г. М., Сигеда П. І., Сухомлинов П. М. Соціолінгвістика: навч. посібник. Донецьк: ТОВ Юго-Восток ЛТД, 2007. 360 с.
2. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике: учебное пособие. Москва: Флинта, 2019. 174 с.
https://www.studmed.ru/view/arnoldiv-osnovy-nauchnyh-issledovaniy-v-lingvistike_4c5ad2956d1.html?page=7
3. Глушко М. С. Методика польового етнографічного дослідження: навч. посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 288 с.
4. Демченко В. М., Голобородько К. Ю. Нариси з історії білінгвізму в Україні: навч. посібник. Ч.1. Херсон, 1997. 255 с.

5. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики: навч. посібник. Київ: Києво-Могилянська академія, 2010. 243 с.
6. Мацюк Г. П. Прикладна соціолінгвістика: Питання мовної політики. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 212с.
7. Шумарова Н. П., Монжалеї Т. К. Соціолінгвістика: теорія, історія, методи : методическое пособие. Суми, 1995. 70 с.
8. Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму: монографія. Київ, 2000. 283 с.

Додаткова:

1. Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити / За ред. О.Сербенської. Львів: Світ, 1994. 150 с.
2. Брага І. І. Суржик у соціолінгвістичному вимірі. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки.* 2012. № 1. С. 82–87.
3. Гак В. Г. Языковые преобразования. Некоторые аспекты лингвистической науки в конце XX века. От ситуации к высказыванию: монография. 2-е изд., испр. Москва, 2009. 368 с.
4. Горизонты современной лингвистики: традиции и новаторство: сб. в честь Е. С. Кубряковой / отв. ред. Н. К. Рязцева. Москва, 2009. 856 с.
5. Демська О. М. Предметна галузь загальномовного корпусу: питання про суржик. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки.* 2012. Т. 137. С. 17–20.
6. Демченко В. Мовне середовище. Екстралінгвістичний нарис про Південь України: монографія. Херсон: Айлант, 2001. 216 с.
7. Добренков В. И., Осипова Н. Д. Методология и методы научной работы: учебное пособие. Москва: Университет, 2009. 275 с.
8. Жуйкова М. Двомовність в Україні: нові симптоми старої хвороби. *Вісник Харківського університету.* № 426. Харків, 1999. С.177–184.
9. Залізник Г. М., Масенко Л. Т. Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній. Київ: КМ Академія, 2001. 95 с.
10. Колесов В. В. Язык города. Москва: Высшая школа, 1991. 192 с.
11. Кузнєцова Т. В. Інтерферентні явища в українському мовленні білінгвів. *Науковий вісник Ізмаїльського державного педагогічного інституту.* Вип.5. Ізмаїл, 1998. С.68–71.
12. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методи, структура. 4-е изд. Москва, 2009. 255 с.
13. Мартос С. Жаргонно-сленгові страти в міському спілкуванні. *Науковий вісник ХДУ.* Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Херсон: ХДУ, 2013. Вип. 19. С.159–163.
14. Масенко Л. Мова і політика. Київ: Соняшник, 2004. 120 с.
15. Миколенко Т. М. Мова міста: динаміка та сучасний етап вивчення. *Мовні і концептуальні картини світу.* 2013. Вип. 43 (3). С.77–82.

16. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації / за ред. Юліане Бестерс-Дільгер. Київ, 2008. 363 с.
17. Сікора Г. Текст міста як лінгвістичний феномен. *Українська мова*. 2016. № 4. С. 122–135.
18. Соколова С. О. Основні типи мовної поведінки киян (за даними анкетування). *Українська мова*. 2013. № 2. С. 38–55.
19. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика, 2005. 464 с.
20. Труб В. М. Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 46–58.
21. Українсько-російська двомовність / за заг. ред. Л. О. Ставицької. Київ, 2007. 238 с.
22. Чередниченко О. І. Взаємодія мов, двомовність і мовленнєва культура. *Мови європейського культурного ареалу: Розвиток і взаємодія*. Київ: Довіра, 1995. С. 99–110.
23. Шевчук-Ключева О. Українське усне мовлення Донеччини. Вінниця: Твори, 2015. 162 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ

1. Область.
2. Район.
3. Місто.
4. Село.
5. Кількість жителів.
6. Соціальний склад.
7. Професійний склад жителів.
8. Національний склад.
9. Кількість у населеному пункті: а) бібліотек; б) кінотеатрів; в) театрів; г) клубів.
10. Якою мовою оформлюється рекламна інформація населеного пункту?
11. Якою мовою оформлюються приватні оголошення й повідомлення в газетах, на рекламних щитах, дошках оголошень?
12. Якою мовою Ви відповідаєте, коли до Вас у місті звертаються російською, _____, українською _____?
13. Якою мовою Вам відповідають, коли Ви звертаєтесь російською, _____, українською _____?
14. Якою мовою пасажери звертаються до водія в транспорті з проханням зробити зупинку?
15. Якою мовою покупці звертаються до продавців у магазинах?
16. Якою мовою спілкуються продавці та покупці на базарах вашого міста?
17. Яка мова переважає в місцевій періодиці?
18. Якою мовою говорять гості, запрошені на теле- та радіоефіри?
19. Якою мовою залишають коментар відвідувачі сайтів місцевих установ?
20. Якою мовою говорять жителі міста?

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА АНКЕТА ДЛЯ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ

1. Місце проживання.
2. Національність.
3. Стать.
4. Рік народження.
5. Освіта.
6. Професія.
7. Посада.
8. Соціальне походження: із сім'ї робітників, селян, службовців.
9. Соціальний стан: робітник, службовець, аграрій, учень, студент.
10. Ваша рідна мова.
11. Скільки років Ви живете в даному населеному пункті?
12. Національність батьків: батько _____, мати _____.
13. Якою мовою спілкується батько _____, мати _____?
14. Якою мовою Ви розмовляли до вступу в школу? _____
15. Якою мовою відбувалося навчання в школі? _____
16. Якою мовою Ви спілкуєтеся з однолітками _____, старшими за віком _____, з молодшими _____?
17. Якою мовою Ви спілкуєтеся:
 - у своїй сім'ї з батьками _____, братом _____, сестрою _____;
 - з друзями _____, зі знайомими _____, з учителями / викладачами на перерві _____, за межами школи / університету _____, із сусідами _____;
 - в офіційних установах _____;
 - відповідаєте в місті на запитання _____, розмовляєте в магазині _____, у громадському транспорті _____, у кіно, театрі, на дискотечі, на стадіоні _____, на прийомі у лікаря _____?
18. Якою мовою Вам легше (зрозуміліше, зручніше) читати книги _____, газети _____, слухати лекцію _____, радіопередачу _____, дивитись спектакль _____, телепередачу _____?

19.Якою мовою Ви відповідаєте, якщо д Вас звертаються українською _____, російською _____?

20.Якою мовою Ви звертаєтесь до людини, якщо знаєте, що вона говорить переважно українською, _____, російською, _____?

21.Якою мовою Ви говорите про погоду, сімейні справи _____, господарчі справи _____, про свою професійну діяльність _____, про справи в колективі _____, про події в місті _____, країні _____, міжнародні події _____?

22.Оцініть свій рівень володіння

- українською мовою: відмінно, добре, задовільно (потрібне підкресліть);
- російською мовою: відмінно, добре, задовільно (потрібне підкресліть).

ЗРАЗКИ ОФОРМЛЕННЯ ЗАПИСІВ МОВЛЕННЯ

Картка 1

Текст	<i>Ко мне подлетел голу[б'].</i>
Паспортизація	школьник, 13 лет, г. Сумы, март 2020
Вид норми	орфоэпическая
Порушення мовної норми	отсутствие оглушения в конце слова

Картка 2

Текст	<i>На Алёне была красивая спидныця.</i>
Паспортизація	школьник, 15 лет, г. Путивль, март 2020
Вид норми	лексическая
Порушення мовної норми	использование слова украинского языка

Картка 3

Текст	<i>Он очень доверливый.</i>
Паспортизація	школьник, 15 лет, г. Путивль, март 2020
Вид норми	словообразовательная
Порушення мовної норми	использование в русском слове украинского суффикса

Картка 4

Текст	<i>Идут по дорогах.</i>
Паспортизація	студент, 19 лет, г. Сумы, март 2020
Вид норми	грамматическая
Порушення мовної норми	смешение падежных форм русского и украинского языков

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені
А. С. МАКАРЕНКА

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

(вид і назва практики)

студента _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Навчально-науковий інститут/факультет _____

Кафедра _____

кваліфікаційний рівень _____

галузь знань _____

спеціальність _____

спеціалізація _____

_____ курс, група _____

Календарний графік проходження практики

№ з/п	Види робіт	Тижні проходження практики				Відмітки про виконання

Керівник практики: _____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

**Висновок керівника практики від вищого навчального закладу про
проходження практики**

Дата складання заліку „_____” _____ 20__ року

Оцінка:

за національною шкалою _____

кількість балів _____

за шкалою ECTS _____

Керівник практики

(підпис)

(прізвище, ініціали)